

СУЧАСНІ ВИМІРИ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

О. Зінченко

ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ: ОЦІНКА, КОРЕКЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ

1. Спочатку вважаю за доцільне оприлюднити декілька принципових тез, що стосуються глобальних змін, які відбулися в світі протягом попередніх 15 років, а також місця України в контексті цих тектонічних зрушень.

Перше: СРСР та його союзники програли Заходу не тому, що соціалістичний табір володів меншими матеріально-технічними ресурсами чи гіршим людським потенціалом, а першочергово тому, що **в основі економічної і політичної стратегії лежала хибна, неадекватна реаліям і навіть оглядовим перспективам суспільна теорія**. Комунізм у тій модифікації і в ті часи виявився класичною утопією: ідеологічною, економічною, політичною, моральною.

Друге: **суспільна наука в СРСР була зорієнтована не на реальні, а на ілюзорні потреби** – на перемогу в світовій революції. Тому суспільне виробництво виявилось орієнтованим не на перемогу в змаганні рівнів життя населення, а на перемогу військову, яка в термоядерну епоху неможлива в принципі.

Третє: розвал соціалістичного табору не призвів до раптового домінування якихось науково вивірених стратегій постсоціалістичних країн в економіці, політиці та духовно-культурній сферах. **Усі постсоціалістичні країни досі так чи інакше перебувають у ситуації вибору стратегій розвитку.**

Україна не є винятком: більше того, її пошуки оптимальних моделей розвитку належать до найбільш драматичних на континенті.

Четверте: українське суспільство оцінює результати функціонування ринкової економіки в країні здебільшого з критичним скептицизмом (особливо результати розподілу власності між членами суспільства і рівень диференціації доходів громадян). Враховуючи зазначену обставину, **держава об'єктивно зобов'язана регулювати рівень доходів і соціальних виплат**

зарплат, пенсій, стипендій, допомогу соціальним аутсайдерам і тимчасово непрацюючим громадянам.

Таким чином, хоча ринок є могутнім і ефективним механізмом погодження індивідуальних інтересів, однак регулююча функція правової, соціальної держави зовсім не вичерпала себе. Це зауваження стосується в першу чергу взаємодії в трикутнику „суспільство-держава-особа”. На сучасну пору регулююча функція держави зберігається як у розвинених суспільствах, так і в суспільствах перехідного типу. Наприклад, найбільш успішні в економічному розвитку постсоціалістичні країни Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина, Хорватія, Словенія, попри використання ліберально-ринкової риторики, скеровують на соціальні цілі близько половини ВВП.

Наскільки це співвідноситься з економічними, політичними та культурними реаліями в Україні? Можна стверджувати про наявність прямих і безпосередніх паралелей. Зокрема, в нашому суспільстві останніми роками також спостерігалось істотне економічне зростання, стабілізувалася фінансова сфера, почав підвищуватися життєвий рівень населення, однак чи є достатні підстави досягнутий життєвий рівень вважати прийнятним? Відповідь очевидна: ні.

Особливе занепокоєння донедавна викликав рівень демократії, непростим і суперечливим дотепер слід визнати розвиток багатьох сфер життєдіяльності українського соціуму. Не вирішені навіть теоретико-концептуально економічні, політичні, освітянсько-наукові та культурні проблеми. Сукупність наведених факторів не дозволяє оцінювати ситуацію в Україні в рожевих тонах, спонукаючи до прийняття термінових, комплексно й системно скоригованих стратегічних рішень в усіх сферах суспільного життя. Це – саме той випадок, коли в нагоді може стати блискучий вислів Фрідріха Ніцше: той, хто довго вагається з прийняттям важливого рішення, обирає рішення найгірше з можливих.

Підстави для обережного оптимізму дає консенсус економічних, політичних і духовних еліт з приводу того, що вказані рішення виявляться ефективними тільки у таких випадках:

- а) *підвищення стабільності* визначальних сфер життєдіяльності країни;
- б) *консолідації нації* на основі уявлень суспільства про внутрішньополітичні та зовнішньополітичні цілі;
- в) за умов високого рівня *політичної волі* всіх гілок влади;
- г) у випадку сприятливої для України *міжнародної політичної ситуації*, а також *господарсько-економічної кон'юнктури*.

Принагідне зауважу: **більшість з цих умов або вже існує, або нинішня влада докладає всіх зусиль для їхньої реалізації.**

Стратегічна мета нової влади України полягає в реалізації політики, *по-перше*, ефективною як функціонально, так і інструментально, *по-друге*, прозорою, зрозумілою і прийнятною для переважної більшості громадян України; *по-третє*, гармонізованою з вибором на користь європейської інтеграції України.

Драматичні президентські перегони актуалізували проблему консолідації українського суспільства. З одного боку, не можна погодитися із твердженням, що сучасну Україну роздирають внутрішні протиріччя: ні, ситуація не настільки трагічна, адже значна частина тих протистоянь, які мали місце під час заключної фази президентських виборів, були штучно ініційовані й інспіровані тими політичними силами, які хоч і розуміли, що програють, проте ніяк не бажали з цим змиритися.

З іншого боку, помиляються й ті, хто намагається подати стан справ в Україні у винятково рожевих тонах. Це також не відповідає дійсності, адже навіть інспіровані протистояння цивілізаційних пріоритетів мали місце лише тому, що були *в принципі можливими* в умовах сучасного світоглядного формату масової свідомості України.

Відтак, можна стверджувати, що стан справ з національною консолідацією в Україні хоч і не є трагічним, проте залишається доволі проблемним і драматичним. А будучи саме таким, він вочевидь потребує ефективних кроків у напрямку підвищення рівня національної консолідації: **ми повинні нарешті підвести ризику під минулим і зосередити всі зусилля на досягненні оптимального майбутнього, яке буде оптимальним і спільним для всіх і кожного, незалежно від політичних вподобань, регіонів проживання, національності, конфесії, віку, статі і т.п.**

Безперечним пріоритетом внутрішньополітичних зусиль нової влади має стати виразна регіональна акцентованість управлінських зусиль. У перші роки державотворення Україна природно звертала першочергову увагу на забезпечення якомога вищого рівня ефективності центральних органів влади, управління і господарювання, жорстко централізуючи і регламентуючи розподіл практично всіх ресурсів. Нинішній стан справ в державі і в суспільстві в цілому зумовлює не лише можливість, а й нагальну потребу істотного переакцентування управлінсько-господарських повноважень: значна частина тих механізмів і функцій, які асоціювалися винятково з централізованим виконанням державою своїх функцій, нині може й повинна бути передана в регіони.

Це дозволить скоротити управлінські опосередковуючі ланки, зробити процес прийняття рішень оперативнішим і зрозумілішим в регіонах. Утім, для регіонів це означатиме не лише високу довіру до них центральних органів влади – це виявиться жорстким тестом на функціональну зрілість і компетентність.

До переліку внутрішньополітичних пріоритетів нової влади належать також зусилля, скеровані на забезпечення свободи слова. Ті, хто сьогодні в Україні є владою, ще зовсім недавно зазнавали нещадного інформаційного пресингу. Ми не збираємося „віддавати борги” за дзеркальним принципом, оскільки добре усвідомлюємо, що інформаційна тенденційність і регламентація деформують саму свідомість народу, закріплюють спотворене уявлення про дійсність і роблять людей заручниками хибних світоглядних стереотипів і фантомів. Врешті-решт це негативним чином впливає і на

суспільство в цілому, підриваючи його єдність, усвідомлення загальнодержавної мети і прийнятних засобів її досягнення.

Що стосується економічної сфери, то в цьому секторі суспільної життєдіяльності ліберальна стратегія реформ не повинна суперечити створенню „мережі соціальної безпеки“, аби не допустити руйнації тих солідаритетів, на яких тримається суспільство, не перетворити соціум на своєрідні джунглі, в яких панує дарвінівська боротьба за виживання і тільки. **Соціальній політиці держави належить бути, по-перше, суспільне помітною, прозорою і зрозумілою, по-друге, обов'язково результативною.** Тіньову економіку, корупцію, розкрадання державної і колективної власності треба якщо не викоринити, то, принаймні, істотно зменшити, звести до того рівня, який не загрожує суспільному функціонуванню дискредитацією, не є вагомим чинником соціального буття.

Починати слід з подолання моральних установок, які репрезентують себе тезою: „Всі крадуть!“ Поширення таких по-громадянськи безвідповідальних і лукавих стереотипів закладає в масову свідомість міну вповільненої дії, згідно з якою крадіжка набуває ознак якщо не нормативності, то, щонайменше, перестає бути чимось екстраординарним, суспільне й особистісно неприйнятним. Тут – корінь, причина соціального зла: **то ж якщо ми щиро прагнемо унеможливити зло, то маємо усунути його причину, викоринити її,** інакше корупція і крадіжки відтворюватимуться на рівні суспільної практики безконечно.

Європейська і в цілому західна орієнтація України не повинна ставати на заваді зв'язкам з Росією та іншими східними економічними партнерами. Науково коректний і неупереджений підхід потребує визнання того факту, що стратегія опертя „на два крила“ в господарсько-економічній сфері є ознакою прагматичної виваженості економічного курсу. Ці пояснюється тією обставиною, що завдання нагальної економічної модернізації України є багаторівневим і комплексним, а інструменти для його оптимального виконання на сучасну пору знаходяться як на Заході, так і на Сході.

Зрозуміло, якщо в якомусь аспекті Україна постане перед жорстким вибором – або європейські нормативи, або кон'юнктурні переваги взаємин з Росією, то має спрацьовувати європейський пріоритет розвитку. Однак подібні випадки є екстраординарними - вони трапляються нечасто, тому загалом і в цілому Україна цілком може розвивати ефективні і взаємовигідні господарсько-економічні стосунки практично з усім світом. Як на мене, варто прислухатися до Уїнстона Черчіля, який аргументовано довів, що в господарсько-економічній сфері функціонування повноцінної суверенної держави повинен панувати прагматизм; **виняток з цього правила стосується лише тих випадків, коли прагматизм входить у протиріччя зі стратегічними національними Інтересами;** тоді і лише тоді прагматизм відкидається з огляду на надто вузьку кон'юнктурність.

Хочу, щоб мене зрозуміли правильно: кожен із представників влади, опозиції, науки й освіти має право дотримуватися будь-яких ціннісних, культурно-цивілізаційних та геополітичних установок щодо шляхів розвитку,

однак не можна визнати коректною позицію, коли з ідеологічних міркувань одному шляху розвитку приписуються всі "плюси", а іншому всі "мінуси". Надмірна ідеологізація й політизація економічних стратегій є хибною як інтерпретаційно, так і інструментально, тобто в якості керівництва до дій.

2. Модернізація України -

це потреба модернізації першочергово держави

У пострадянські часи політичний розвиток України здійснювався під впливом трьох установок:

- зміцнення ролі Президента в системі влади та в проведенні зовнішньої політики;

- вдведення Верховній Раді та політичним партіям другорядної ролі;

- обмеження повноважень регіональних органів влади і органів самоврядування в економічній та політичній сферах.

Така політична архітектоніка забезпечувала певний рівень політичної стабільності в країні, однак не сприяло розвитку демократії, періодично виявлялося предметом дискусій як між владою та опозицією, так і всередині владних і опозиційних структур. По мірі наближення президентських виборів 2004 року ця дискусія концентрувалася здебільшого навколо курсу політичних реформ. Після президентських виборів і подій навколо виборів дискусія частково згасла, однак деякі питання так і залишилися невирішеними ні практично, ні навіть теоретично.

По-перше, хоча в загальному плані й досягнуто згоди, що потрібен перерозподіл повноважень між Президентом, Кабінетом Міністрів та Верховною Радою України, проте існує значна різниця в підходах політичних партій, науковців, груп політичних еліт щодо меж та конкретних параметрів цього перерозподілу. Крім того, чимало депутатів Верховної Ради вважають, що проголосована політична реформа не відповідає Конституції України, оскільки не було здійснено постатейне голосування.

По-друге, законодавчо не визначені функції різних інститутів центральної та регіональної влади, не вступив у силу Закон України "Про місцеве самоуправління".

По-третє, правова реформа помітно загальмувала, а без неї провести належну модернізацію держави неможливо.

По-четверте, події в Україні наприкінці 2004 на початку 2005 років не вичерпуються боротьбою проти фальсифікації виборів: по суті, це була боротьба за механізми прозорої виборчої системи всіх органів влади під народним контролем.

Як відомо, повноцінна й чесна політична конкуренція є основою демократії, важливим стимулом суспільного розвитку в цілому. Йдеться про конкуренцію не стільки окремих осіб, скільки проектів суспільного розвитку. За відсутності цього держава не зможе стати локомотивом модернізації країни. Отже, нам потрібно чітко усвідомити: **саме держава повинна стати основним інструментом розв'язання проблем модернізації країни.**

Бісмарк любив повторювати, що кожен народ має таку державу, на яку заслуговує. Це істина цілком природна, адже кожне суспільство вагітне

певною моделлю держави, яку містить у собі. На сучасну пору інститут держави залишається найвищою формою консолідації суспільних зусиль: держава і тільки держава робить людську спільноту політичним феноменом; за відсутності ж держави населення не може вважатися реальністю *політичною*, а хіба лише реальністю *протополітичною*, етнічною, культурною і т.п.

Політична нація властива не кожній державі. Інакше кажучи, якщо для політичної нації існування держави є невід'ємною умовою, то зворотна залежність не настільки категорична: держава може існувати, однак політичної нації може й не бути. Наприклад, якщо народ не функціонує в режимі суб'єкта політичної діяльності, якщо він позбавлений багатьох громадянських прав, то його можливо розглядати лише під кутом зору політичної *кількості*, а не *якості*. Між іншим, саме цю обставину мають на увазі дослідники, які зауважують, що історія Росії є історією *держави*, а не історією *нації*.

І навпаки: якщо громадяни держави беруть активну участь в управлінні нею, у формуванні органів влади та контролі за їхньою діяльністю, то вони відповідають тому рівню політичної зрілості, який означає наявність політичної нації. Ілюстративно найпереконливіший вигляд це має у драматичних випадках. Видатний японський новеліст Рюноске Агутагава з цього приводу писав: „Виявити глупоту народу – цим гордитися не варто. А от виявити, що ми – також народ, цим гордитися можна і треба.”

На щастя, український народ прийшов до усвідомлення своєї політичної єдності не внаслідок виявлення спільної глупоти, а засобом величного морально-політичного і в цілому духовного звернення на ім'я Помаранчева революція.

Я глибоко переконаний, що Помаранчева революція підвела остаточну риску під минулим українства як суто *етнічного* чинника і засвідчила структурованість нової якості – *політичної нації*. Цей здобуток є непересічним, епохальним: належним чином оцінити його можна лише з висоти історичного досвіду.

Як слушно зазначав Джузеппе Мадзіні, держава – це не просто якась *територія*, держава це першочергово певна *Ідея*. Помаранчева революція якраз актуалізувала потребу формування ієрархії ідейних пріоритетів загальнонаціонального значення. Істотність цієї вимоги додатково посилюється ще й тією обставиною, що правління двох попередніх Президентів України відрізнялися саме невизначеністю й аморфністю ідейних позицій, концептуально стратегічних пріоритетів, світоглядних акцентів та ініціатив. За відсутності ж "горизонту майбутнього" суспільний праксис сьогодення деградує, спримітизовується, зводиться до "стратегії временщиків", коли основним принципом індивідуальної і суспільної життєдіяльності виявляється афоризм Людовіка XVI: після нас – хоч потоп.

Симптоматичною особливістю і практичним супроводом такої безвідповідальної позиції попередньої влади, власне, і виявилось щось на кшталт потопу: розмивалися фундаментальні етичні, ціннісні,

цілепокладаючі основи суспільного та індивідуального життя, розпадалася мозаїка суспільного цілепокладання, розпорошувався Смысл усього і вся: взаємоповаги, співпричетності до минулого й сьогодення, суспільства й держави. Більше того: хоч латентно й непомітно, проте неухильно зникала доцільність існування самої держави як суспільної форми життя. А це -- вкрай небезпечна і надзвичайно деструктивна тенденція як для окремих членів суспільства, так і для соціуму в цілому.

Тому чітка й аргументована позиційованість в ідейно-теоретичній, ціннісній і цілепокладаючій сферах є не просто бажаною, а вкрай необхідною з точки зору потреб суспільства і держави. Вона також надзвичайно актуальна й запитана широким суспільним загалом, оскільки саме виразна ідейно-концептуальна пропозиційність дозволить переступити той „поріг очікування”, який виник у масовій свідомості України в результаті ідейно-світоглядного вакууму попередніх 11-12 років.

Завдання держави і науковців суспільних дисциплін є спільним: вироблення надійних солідаритетів тих ціннісних орієнтирів суспільного життя, довкола яких соціум солідаризується, усвідомлює себе єдиним і гармонійним організмом. Таким консолідуючим чинником може і повинна нарешті стати Національна Ідея. Я твердо переконаний: *об'єднуюче* начало в Ідеологічному позиціонуванні нової влади повинно домінувати *пал роз'єднуючим*.

Привабливість Національної Ідеї для України зумовлена особливостями її трагічної історії, невдачами попередніх державотворчих поривань. Великий український народ, який упродовж століть був позбавлений державності, пов'язує з Національною Ідеєю об'єктивні й закономірні сподівання на вихід з глухого цивілізаційного кута. Мова, як писав Хосе Ортега-і-Гассет, йде про „піднесення життєвого тону нації, про пошуки і визначення тих стимулів і зусиль, які спонукали б націю до енергійного самоздійснення”.

Це -- своєрідний план на майбутнє. Світоглядний геній Олега Ольжича влучно охрестив його як „хотіння бути”. Не змарнувати такі інтенції, не обманути очікування народу – очевидне завдання і нової влади, і вчених-суспільствознавців.

2500 років тому Піфагор рекомендував своїм учням: допомагайте людині у *піднятті* ваги, а не в *ухиленні* від неї. Функція ідеологічної моделі для сучасної України має бути аналогічною рекомендації Піфагора. В даному контексті не зайве також пригадати вердикт Гюйо про те, що час заборонив би до себе доступ тій людині, яка нічого не прагне, адже **майбутнє – це не те, що йде назустріч нам, а те, до чого прямуємо ми.**

Варто пригадати й повчальну афористичну пересторогу Фрідріха Ніцше: *лікарю не бажано затримуватися в дорозі, інакше його пережене трунар*. Своєчасне і вміле впровадження ідейно-концептуальних основ функціонування соціуму виявиться ефективним лікарем багатьох суспільних хвороб, ефективним генератором суспільних перетворень з позицій

цілеспрямованої і прийнятної для абсолютної більшості українського суспільства мети.

У галузі Національної Ідеї Україна досі мала суцільні експромти і водночас ніякої нормативістики, ніяких правил, ніяких закономірностей тощо. Що це означає з точки зору наукової діагностики? Принаймні те, що такий стан справ ставить себе *поза наукою*, адже фундаментальний постулат соціальної науки твердить: **вкрай важливо, щоб кожний член суспільства усвідомлював не лише свої інтереси й права, а й також обмеження, табу, відповідальність і обов'язки.**

Між іншим, одним з найбільш вагомих внесків давньогрецької демократії в загальнолюдську скарбницю цивілізації було сформульоване і обґрунтоване поняття „елевтерія”, тобто *свобода як результат взаємних обмежень*. Саме такий тип соціальності вважається самоочевидним і оптимальним ось уже впродовж двох з половиною тисяч років.

Національна Ідея це та Архімедова точка опори, яка дозволяє здійснити кардинальні, тектонічні перетворення в галузі соціальної дійсності, це досягнення **максимальної мети мінімальними засобами**. Таким чином, чим мінімальнішими засобами досягається максимальна мета, тим ефективнішою є Національна Ідея. Однак слід мати на увазі, що досягти мету, не вживаючи жодних засобів, не залучаючи жодного суспільного інструменту і не поступаючись жодним елементом конформізму неможливо в принципі. Тому не слід повторювати помилок попередньої влади, яка „відмовлялася від користування сірниками, щоб не спалити хату”: як наслідок -- хата хоч і не згоріла, проте **життя в хаті, в якій нема сірників, виявилось нестерпним** (власне, це й довів факт Помаранчевої революції).

Національна Ідея має аргументовано і переконливо орієнтувати, акцентувати увагу не на *ідолах*, до яких належить *підлещуватися*, а на *ідеалах*, яких слід *прагнути*, які треба **втілювати** в соціальному та індивідуальному житті, їй має бути притаманна пластичність і гнучкість пропозиційної частини і водночас послідовність, категоризм і неухильність нормативного впровадження.

Як зазначав Сенека, людині інколи важче *усвідомити* мету, аніж її *досягти*. Справді, часто вибір шляху буває важливішим, відповідальнішим та важчим, ніж сам шлях. Для того, щоб цей вибір став зрозумілим і неухильним, його слід переконливо проаргументувати, переконати суспільство в його очевидній, неухильній необхідності.

Проблема полягає в тому, що ідеологія може відігравати як *культуротворчу*, так і *варваризуючу* роль. Тільки від суспільства, від його пильності і мудрості залежить, чим насправді виявиться ідеологія. Тому слід потурбуватися не лише про сутнісні параметри ідеологічного проекту, а й про форми його оприлюднення. Вдало сформульована і успішно здійснювана Національна Ідея істотно додає народові сил, підносить його духовно-вольовий потенціал. Відсутність же Національної Ідеї гальмує національний розвиток, підтинає духовне коріння народу.

Вісімдесят років тому В'ячеслав Липинський дав мудру пораду: „Маючи в своїй нації і Схід, і Захід, мусимо ці два напрями під гаслом єдності та нашої національної індивідуальності в собі весь час гармонізувати. **Без такої гармонізації ми гинемо як нація:** не завойовані ніколи чужою зброєю, а завжди власним внутрішнім розкладом, підпадаємо під впливи то східної Москви, то західної Польщі." Місія України полягає якраз в умілому синтезуванні західного та східного цивілізаційних атрибутів. У „Листах до братів-хліборобів" Липинський дав цьому завданню назву „український месіанізм".

Проте, сформулювати мету, дати їй спонукально-ентузіастичну назву завжди значно легше, ніж утілити задумане у сфері соціальної дійсності. Адже, як слушно зауважував Іван Мірчук, „щоби навіть поляки і росіяни з походження служили вірно цій державі, мусить ця держава мати оригінальні моральні цінності, якусь притягальну силу." Іншими словами, окреслити в загальних рисах претензійну *мету* це навіть не півсправи, а лише її зародкова фаза, яка має бути доповнена органічними й максимально ефективними *засобами* по досягненню такої мети, а також оптимальною інтенсивністю, динамікою актуалізації цілепокладаючого потенціалу. Недотримання зазначених вимог робить мету поверховою, прожектерською, нежиттєздатною.

Я твердо переконаний: не слід цуратися ідеї повернення до власних витоків, до національних джерел; варто якомога скрупульозніше врахувати уроки українського державотворення, відновити престиж національних цінностей. Саме з реалізацією таких завдань пов'язана надія на оздоровлення суспільства, його згуртування, повернення в європейську сім'ю народів.

Потрібно відродити й модернізувати кращі національні традиції та цінності, визначити ієрархію національних інтересів та завдань, виробити адекватну викликам сучасності загальнонаціональну ідеологію, яка виявиться консолідуючим началом, консенсусом щодо напрямків і способів еволюціонування українського суспільства.

Інтенсивне становлення української державності, динамічний розвиток громадянського суспільства і оптимізація еволюційних процесів на рівні суспільної свідомості потребують рішучого розблокування тих численних табу, якими ідеологічна проблематика в Україні закидана по всьому периметру свого існування. Загальноцивілізаційний досвід засвідчує: **так звана „профілактика" у формі татуйованих, вилучених із полемічного поля сфер, є не лише невдалою, а й узагалі однією з найгірших суспільних стратегій, оскільки вона заганяє світоглядні проблеми в глиб суспільного організму, робить ідеологічні різнотлумачення перспектив та мети хронічними, унеможлиблює розблокування ідеологічних та в цілому ідейно-концептуальних непорозумінь.**

Оцінюючи поточну ситуацію в Україні та перспективи розвитку, нам слід системно оцінити чинну Конституцію України. Чи забезпечує вона необхідну модернізацію держави?

За оцінками вітчизняних і зарубіжних експертів, наша Конституція належить до числа найкращих у Європі. Хоча вона й містить деякі недоліки, однак цілком дозволяє модернізувати державу, забезпечити гарантії основних прав і свобод громадян, а також ефективну діяльність органів влади. Крім того, не варто забувати, що в країні з нестійкою традицією ставлення до права усталеність Основного Закону – це надзвичайно важлива політична й правова цінність. Тому зміни до Конституції України належить вносити дуже обережно й виважено.

Також напрошується предметна й глибоко аргументована дискусія щодо форм оптимальної взаємодії гілок влади. В такій дискусії повинні брати участь не лише депутати Верховної Ради, а й весь народ. Тут можливі плебісцити й референдум з окремих питань конституційних змін.

Одним із завдань модернізації держави вочевидь є приборкання української бюрократії в центрі й регіонах. Потрібні не лише гасла й заклики, а дієві закони та заходи ефективного контролю по їх дотриманню. Також відчувається необхідність законів про опозицію, лобізм і т.п.

Сьогодні цілком очевидно, що механізмів формування Кабінету Міністрів України спільними зусиллями Президента та Верховної Ради достатньо особливо при наявності більшості в парламенті. Однак аби таку більшість формувати й надалі, 3%-й прохідний бар'єр політичних партій може виявитися заниженим (наприклад, в Росії прохідний бар'єр становить 7%, що дає змогу значно ефективніше структурувати парламент).

З політичного досвіду різних країн відомо, що найбільш ефективними є політичне однорідні уряди, які долають відомчу роз'єднаність, розробляють урядову політику на основі партійних програм. Сучасною ж реальністю України є фактично коаліційний уряд – з усіма його перевагами та недоліками. Головне завдання в цьому випадку -- недопущення протистояння уряду та парламенту, уряду та Секретаріату Президента. Отже, збереження коаліційної дисципліни надзвичайно важлива політична і загальносуспільна цінність сьогодення.

Важливою проблемою законодавчої і виконавчої влади є адміністративна реформа. Цей аспект має багато проблем як на центральному, так і на регіональному рівнях -- особливо внаслідок розбіжностей між національним інтересом та інтересами бюрократії і регіональних еліт. Народ зацікавлений в оптимізації і територіального поділу країни, і системи управління в цілому. Бюрократія ж хоче все залишити так, як є. В радянські часи ці проблеми вирішувалися волонтаристськи. Сьогодні потрібні інші підходи – демократичні.

Національний інтерес та оптимізація систем управління країною є факторами першочергової уваги. Потрібна системна корекція законодавства про регіони, про місцеве самоврядування, необхідна політична воля парламенту і уряду щодо проведення виваженої адміністративної реформи з метою розв'язання проблеми стратегічно, на тривалу перспективу.

Безумовно, я окреслив лише частину проблем, які підлягають першочерговому вирішенню задля модернізації держави. Зауважу: це моя

особиста точка зору щодо порушених питань, вона базується на моєму політичному досвіді.

3. Соціальне замовлення на суспільну науку

Було б нелогічно, якби у виступі перед суспільствознавцями я не торкнувся перспектив розвитку суспільної науки в Україні.

Може здатися трохи несподіваним, що сьогодні порушується питання щодо стану науки в Україні та її організації. Як відомо, ці аспекти інтенсивно дискутувалися ще наприкінці 80-х – на початку 90-х років. Потім дискусія майже вщухла, хоча організаційні проблеми науки, її кадрове забезпечення, зв'язок освіти і науки - всі ці фактори повноцінного функціонування науково-освітньої галузі залишилися цілком актуальними.

Втім, якщо залишити "за дужками" корпоративні дискусії в науці та тематику боротьби за адміністративні „крісла", то можна констатувати: 1) природничі науки ще в ХХ ст. не лише довели практичне значення наукового знання, а й інтелектуально і матеріально перетворили світ. В Україні суспільство також починає інтенсивно формувати замовлення на нове наукове знання і наскільки може – сплачує його; 2) забезпечивши Заходу перемогу в „холодній війні", суспільні науки також довели свою практичну значущість. Існує очевидна потреба їх розвитку і в Україні, якщо ми справді прагнемо вибудувати демократичну, правову, соціальну та інформаційно повноцінну державу.

Сьогодні з особливою гостротою постала проблема нових організаційних технологій в науці. Також не викликає сумніву потреба значно істотнішого фінансування науки, зокрема науки суспільної, втім, поки що держава з об'єктивних причин не в змозі надати науці необхідний рівень фінансування. Що ж стосується оптимізації організаційних форм наукових досліджень, то тут держава може спонукати наукове співтовариство до реформ більше законодавчими та фінансовими методами (зокрема, інструментом держзамовлення), ніж командою „шикуйся!" або „розійтись!"

На початку ХХІ ст. потреба в новому знанні, в інновації у сфері матеріального та духовного виробництва стала життєво необхідною. Ті суспільства й держави, які розвивають освіту й науку, швидко прогресують; які не розвивають – стають науково-технічними й інтелектуальними аутсайдерами. В наш час освіта й наука набувають ознак провідного цивілізаційного фактору. Хто з політиків України не розуміє цього, той не лише не розуміє перспектив країни, а й узагалі мало що розуміє.

Нова українська влада в переважній більшості орієнтується на стратегію підтримки освіти й науки, хоча інколи з вуст деяких її представників можна почути слова, що освіта й наука "можуть і почекати". Цього року спостерігається деяке погіршення фінансування науки, однак вже з наступного року планується істотно підвищити рівень фінансування галузі.

Визріла проблема нового підходу до суспільних наук. Сьогодні можна з впевненістю констатувати: суспільство й держава готові до масштабного фінансування соціальних досліджень, однак суспільні науки повинні також вказати готовність виконувати масштабні й актуальні практичні проекти.

Безперечно, фундаментальна (теоретична) суспільна наука потрібна, однак ще більш потрібне наукове-концептуальне обґрунтування економічної, політичної, правової і адміністративної реформ, необхідні добротні обґрунтовані й обраховані практичні рекомендації щодо внутрішньої та зовнішньої політики.

Що стосується принципів організації української науки, взаємозв'язку університетів та НАН України, а також кадрового оновлення в науці, то зазначені аспекти прерогатива самого наукового співтовариства. Зрештою, це не означає, що не слід звертатися за підтримкою до держави: вона об'єктивно зацікавлена в створенні, підтримці й розвитку інституційно стабільних і ефективних наукових колективів, адже досягнення суспільною наукою критеріїв ефективності – спільне завдання не лише науки, а й держави, українського суспільства в цілому.